

ფსიქოლოგის როლი ზოგადი განათლების სისტემაში კარიერის მართვის პროცესში

ნელი მერაბიშვილი

ფსიქოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

ალტე უნივერსიტეტი

Neli Merabishvili

Doctor of Psychology, Associated Professor

Alte University

likamerabisshvili@yahoo.com

THE ROLE OF PSYCHOLOGIST IN THE CAREER MANAGEMENT PROCESS AT THE ELEMENTARY EDUCATION SYSTEM

Abstract

The career management is very crucial in the modern educational and labor market. In Georgia, the young people choose a profession under the influence of others, which has the negative impact on their future employment. Career consulting gathers the people from several professions, in particular, a psychologist, a sociologist, a teacher and an employer, who will guide the young people to choose the appropriate profession, which further determines the development of their skills and the growth of employment. The paper emphasizes the importance of a career management center, which should be established based on the foreign best practices. The center should be staffed with the qualified career consultants. Their qualifications even require the extensive and specific knowledge. The activity of a career specialist consists of several functions, these are: a) the role of a psychologist; B) the role of a teacher; C) the role of a labor market surveyor. In the process of profession and career planning, a psychologist helps students individually and/or in groups to find out who they are, what they like and what they do best; to learn about their own metacognitive

skills; to explore their own behavioral patterns; to make a psychological assessment of themselves; and to make a decision about the profession they want.

Keywords: Career Management, Career Planning, General Education, Psychologist.

* * *

ადრეულ წლებში, თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვამდე, პროფესიის შერჩევა და კარიერის მართვა ბევრად მარტივად ხდებოდა. შრომითი ბაზარი ბევრად სტაბილური იყო. დღეს, სწრაფად ცვლად საზოგადოებაში, სადაც საგანმანათლებლო და შრომით ბაზარზე საკმაოდ მაღალკონკურენტული გარემოა, რთულია პროფესიის სწორად შერჩევა. საკითხი განსაკუთრებით პრობლემატურია სკოლის ასაკის ახალგაზრდებისთვის, რომლებსაც შესაბამისი ცნობიერება და ინფორმაცია არ გააჩნიათ. პროფესიის შერჩევა, კარიერული მრავალფეროვნება და კარიერის მართვა ყოველდღიურად მნიშვნელოვანი და მოთხოვნადი სფერო ხდება. რამდენიმე წლის წინ პროფესიული დაგეგმვა განჭვრეტადი, დაცული და სწორხაზოვანი იყო. დღესდღეობით კი, ორგანიზაციული მოთხოვნა შრომით ბაზარზე ბევრად დინამიკური და რთულად პროგნოზირებადია (Baruch, 2006).

არასწორად შერჩეული პროფესია ხელს უწყობს ქვეყანაში უმუშევრობის ზრდას, რაც თავის მხრივ, ქვეყნის ეკონომიკურ მდგომარეობაზე დიდ გავლენას ახდენს. უმუშევრობის დონე მაღალია 15-24 წლის ასაკობრივი ჯგუფის ახალგაზრდებში – 2019 წლის მონაცემებით, 27.8%-ს შეადგენს. აღნიშნული შეიძლება აიხსნას იმ გარემოებით, რომ საქართველოში ახალგაზრდები, უმეტესწილად, იღებენ უმაღლეს განათლებას, თუმცა სწავლის დასრულების შემდეგ ისინი აწყდებიან მინიმუმ ორი სახის პრობლემას:

1. შრომის ბაზარზე არ არის მოთხოვნა მათ მიერ დაუფლებულ პროფესიებზე ან/და
2. მათი კვალიფიკაცია და სამუშაო გამოცდილება ვერ აკმაყოფილებს შრომის ბაზრის მოთხოვნებს.

საქართველოს დღევანდელ რეალობაში ახალგაზრდების ცნობიერება კარიერის დაგეგმვისა და პროფესიული ორიენტაციის შესახებ დაბალია, პროფესიის შერჩევა ხშირად ხდება გარე ზემოქმედების შედეგად (მშობელი, ტრენდული პროფესია,

ა.შ.) და არ მონაწილეობს შესაბამისი სპეციალისტი. სწორედ ამიტომაც ნაშრომში შესწავლილია ზოგადი განათლების სისტემაში კარიერის მართვის ინტეგრაციის ფაქტორები და აღნიშნულ პროცესში ფსიქოლოგის როლი.

კვლევის მეთოდოლოგია

აღნიშნული საკითხის შესასწავლად, ჩატარდა თვისებრივი კვლევა სამ ეტაპად: I. სამაგიდო კვლევა, რომლის ფარგლებშიც განხილულ იქნა არსებული საკანონმდებლო ბაზები, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს სტრატეგიისა და პოლიტიკის დოკუმენტები, საერთაშორისო გამოცდილება და სკოლაში პროფესიული ორიენტაციისა და კარიერის მართვის საუკეთესო მაგალითები; II. ნახევრად სტრუქტურირებული ინტერვიუები პირველად წყაროებთან – დარგის ექსპერტებთან, ეროვნული სასწავლო გეგმების დეპარტამენტის წარმომადგენლებთან, რომელთა საფუძველზეც გაანალიზდა საქართველოში არსებული შესაბამისი პოლიტიკა. ჯამში ჩატარდა ათი ინტერვიუ; III. ფოკუს ჯგუფის ფორმატის დისკუსიები გაიმართა საქართველოში არსებული უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების პირველკურსელებთან, რომლებსაც მოუწიათ პროფესიის შერჩევა და განათლებასა და კარიერასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების მიღება (2020 წელს ჩააბარეს უმაღლეს სასწავლებელში). კვლევის ფარგლებში ჩატარდა ფოკუს ჯგუფის ოთხი შეხვედრა, თითოეულში მონაწილეობას იღებდა ოცი სტუდენტი (ჯამში 80 რესპონდენტი, 48 ქალი, 32 მამაკაცი). შედეგად, შესწავლილი იქნა საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ გატარებული პოლიტიკის პრაქტიკული მხარე.

კარიერის მართვა ზოგადი განათლების სისტემაში

კარიერის მართვის მთავარი ფუნქციაა კარიერული დახმარება და კონსულტაცია. აღნიშნული საქმიანობის მიზანია კარიერული შესწავლა და განვითარება, რაც მოიცავს მოსწავლისთვის ინფორმაციის მიწოდებას, სწავლებას, სწავლას, შეფასებას, დახმარებასა და რჩევის მიცემას (OECD (Organization for Economic Co-Operation and Development) 2004). კარიერის მართვა წარმოადგენს მნიშვნელოვან დამაკავშირებელ რგოლს განათლების სფეროსა და შრომის ბაზარს შორის. კარიერის მართვის მომსახურების არსებობას ფუნდამენტური როლი ენიჭება განათლების ნებისმიერ საფეხურზე, რადგანაც იგი უზრუნველყოფს განათლების უწყვეტობას, აუმჯობესებს შრომის ბაზრის შედეგებს, ხელს უწყობს განათლებისა და დასაქმების სისტემებს შო-

რის კავშირის განმტკიცებას და ა.შ. თუმცა, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საბაზო და საშუალო განათლების დასრულების ბოლოს მოსწავლეს გაეწიოს კარიერული ხელმძღვანელობა/დახმარება, როდესაც სკოლის მოსწავლე ირჩევს პროფესიასა და მომავალ კარიერულ გზას. მნიშვნელოვანია, სხვა დარგის სპეციალისტებთან ერთად, მოსწავლესთან პროფესიის ირგვლივ კონსულტაციის პროცესში, ჩართული იყოს ფსიქოლოგი, რომელიც მოსწავლეს დაეხმარება მათი უნარებისა და შესაძლებლობების განსაზღვრაში.

კარიერის მართვა ორი ძირითადი ელემენტისგან შედგება, ესენია:

1. კარიერული განათლება, რომლის ფარგლებშიც სკოლის მოსწავლეები სწავლობენ შრომის ბაზარს, ახდენენ თვითშეფასებას, განივითარებენ კარიერის დაგეგმვის უნარებს საკლასო გაკვეთილებისა და სხვადასხვა აქტივობებით, მაგალითად, როგორცაა სამუშაო პრაქტიკა, ადგილზე ვიზიტი სამუშაოს სპეციფიკის გასაცნობად და სხვ.
2. ინდივიდუალური კარიერული რჩევა: სკოლის შესაბამისი დეპარტამენტის მხრიდან ხდება კონკრეტული კარიერული რჩევის გაცემა პირისპირ შეხვედრის დროს (OECD (Organization for Economic Co-Operation and Development) 2010). სწორედ აღნიშნულ პროცესში უნდა იყოს ფსიქოლოგის ფუნქცია ინტეგრირებული.

კვლევის შედეგებმა ცხადყო, რომ კვლევის რესპოდენტებს სკოლაში სწავლის პერიოდში, არ მიუღიათ შესაბამისი ცოდნა თუ ინფორმაცია, რაც მათ დაეხმარებოდათ პროფესიის არჩევისა თუ კარიერის მართვის პროცესში (რასაც ფორმალურად სასკოლო საგანი „სამოქალაქო განათლება“ ითვალისწინებს); არც სკოლის ფსიქოლოგს გაუწევია კარიერული კონსულტაცია, რაც სხვა ქვეყნის გამოცდილებაზე დაყრდნობით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მნიშვნელოვან როლს ითამაშებდა მათი პროფესიის შერჩევის პროცესში.

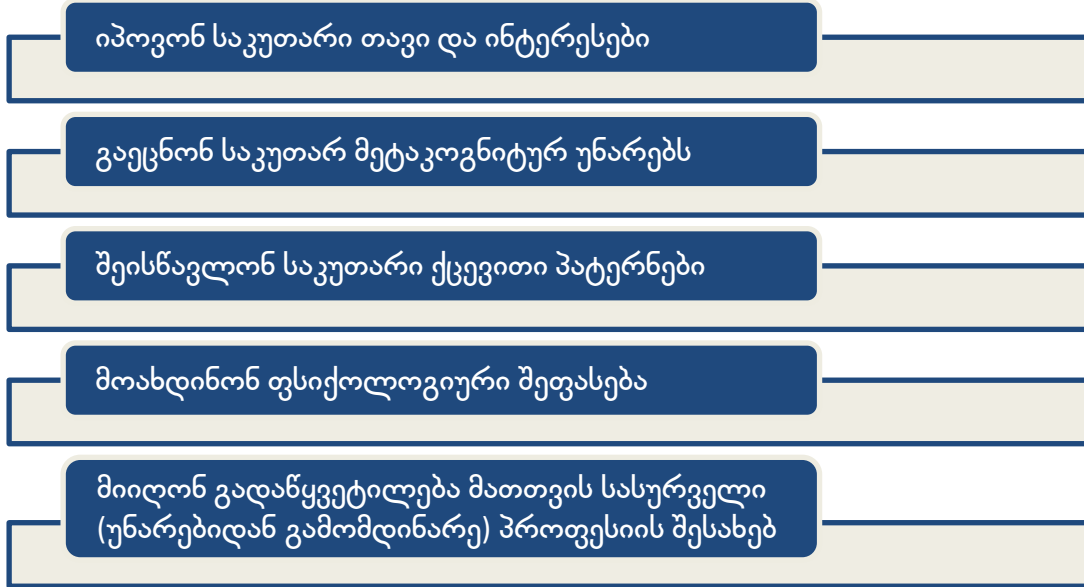
საგანმანათლებლო დაწესებულებებში მოსწავლეთათვის კარიერული დაგეგმარებასა და პროფესიულ ორიენტაციაში დახმარება გულისხმობს, როგორც ინდივიდუალურ დონეზე მოსწავლისთვის კონსულტაციის განევას, ისე ჯგუფურ სამუშაოებს, სადაც თანაბრად ჩართული იქნებიან ფსიქოლოგები, მრჩეველები, მასწავლებლები, სოციალური მუშაკები, დამსაქმებლები და სხვ.

პროფესიული ორიენტაციისა და კარიერული მართვის პროცესში ფსიქოლოგს (კარიერულ მრჩეველთან ერთად) შეუძლია სკოლის მოსწავლეებს დაეხმაროს:

- აღმოაჩინონ ვინ არიან, რა მოსწონთ და რა გამოსდით ყველაზე უკეთ;
- არ იყვნენ ფრუსტრირებულნი სწავლის პროცესში, რადგანაც ახალგაზრდების საკმაოდ დიდ ნაწილს უჭირს დააკავშიროს სწავლა და მისი პრაქტიკული გამოყენება მომავალ სამსახურში;
- აღმოაჩინონ საკუთარი პროფესიული ინტერესები უნარებისა და სამუშაო თვასეულობებიდან გამომდინარე.

სკოლის ფსიქოლოგს მნიშვნელოვანი პოზიტიური როლი აქვს სკოლის მოსწავლეების მიერ პროფესიის შერჩევის პროცესში, რამაც შეიძლება ხანგრძლივი გავლენა იქონიოს მათ ცხოვრებაზე. ფსიქოლოგი ეხმარება მოსწავლეს აღმოაჩინოს და განავითაროს საკუთარი პოტენციალი და უნარები, რომელიც მისი წარმატების მიღწევის წინაპირობას შეიძლება წარმოადგენდეს. დღეს ახალგაზრდებს მომავალი პროფესიის შერჩევის ფართო არჩევანი აქვთ. ეს კი ხშირად იწვევს მათ მიერ ირაციონალური გადაწყვეტილების მიღებას. საშუალო განათლების ეტაპიდან – სკოლიდან გადასვლა სამუშაო ადგილზე, კოლეჯსა თუ უნივერსიტეტში მოზარდის ცხოვრებაში კრიტიკული ნაწილია. ხშირად სკოლის მოსწავლე სწავლას აგრძელებს ან პროფესიას ირჩევს მშობლების, მეგობრების, გარემოს ზემოქმედებით; შესაბამისად, უმეტეს შემთხვევაში, მოსწავლემ არ იცის, რატომ ან რა უნდა ისწავლოს. ფსიქოლოგის როლია მოსწავლეს დაეხმაროს საკუთარი შესაძლებლობების პოვნაში, პროფესიის გაურკვეველი კომპონენტების ანალიზისა და გადაწყვეტაში. იგი ხელს უწყობს პროფესიის შესახებ გადაწყვეტილების მიმღებთა ქცევითი პატერნების ცვლილებას, რაც მოსწავლეებს უფრო პროდუქტიული არჩევანის გაკეთებაში ეხმარება.

მოსწავლეების კარიერული დაგეგმარების პროცესში, თანაბრად უნდა იყოს ჩართული კარიერის კონსულტანტი და ფსიქოლოგი, როგორც ინდივიდუალურ დონეზე, ისე ჯგუფური სამუშაოებით. პროფესიული ორიენტაციისა და კარიერული დაგეგმარების პროცესში ფსიქოლოგი მოსწავლეებს ეხმარება ინდივიდუალურად ან/და ჯგუფურად, რათა:

საერთაშორისო გამოცდილება

საინტერესოა საფრანგეთის მაგალითი, რადგანაც ფრანგული განათლების სისტემა ერთ-ერთია, რომელსაც საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო საორიენტაციოდ იყენებს. ფრანგული სისტემა ხასიათდება ინფორმაციისა და კარიერული სერვისების მრავალფეროვნებით. სერვისები მორგებულია სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფის საჭიროებებს, როგორცაა მოსწავლეები, მოზრდილები, უმუშევრები და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები; იგი მოიცავს სხვადასხვა ტიპის დახმარებას: ინდივიდუალური კონსულტაცია, უნარების შეფასება, ტრენინგი, ინფორმაცია; აერთიანებს სხვადასხვა კვალიფიკაციის კადრებს, ესენია: ფსიქოლოგები, მრჩევლები, მასწავლებლები, სოციალური მუშაკები. ევროპული წამყვანი ქვეყნების (დიდი ბრიტანეთი, შვედეთი, ფინეთი, საფრანგეთი, ა.შ.) სისტემაში, კარიერული სერვისების უზრუნველყოფის პროცესში ფსიქოლოგს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი როლი აქვს ზოგადი განათლების დონეზე.

დასკვნა

სკოლამ ფსიქოლოგების დახმარებით უნდა გამოიკვლიოს კონკრეტული მოსწავლეების განვითარების დონე, დაეხმაროს მათ საკუთარი უნარების განსაზღვრაში და მიაწოდოს ინფორმაცია შესაძლებლობების, საჭიროებების, ღირებულებების, უნარებისა და ცოდნის შესახებ. მათი მოვალეობაა მოსწავლეების ემოციური მხარდა-

ჭერა კარიერული პრობლემის გადაწყვეტის პროცესში, კარიერული გეგმებისა და მიზნების დასახვაში კარიერული კონსულტაციის განევა, პრობლემის გადაჭრისა და გადაწყვეტილების მიღების უნარების განვითარება.

მნიშვნელოვანია, შეიქმნას კარიერული ხელმძღვანელობის/დაგეგმარების ცენტრი უცხო ქვეყნების საუკეთესო პრაქტიკაზე დაყრდნობით, რომელიც დაკომპლექტებული იქნება კვალიფიციური კარიერული კონსულტანტებით. მათი კვალიფიკაცია კი მოითხოვს ფართო და სპეციფიკურ ცოდნას. კარიერული კონსულტანტის სპეციალისტის საქმიანობა შედგება რამდენიმე ფუნქციისგან, ესენია: ა) ფსიქოლოგის როლი; ბ) მასწავლებლის როლი; გ) შრომის ბაზრის ადმინისტრატორის როლი.

განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ უნდა ჩამოყალიბდეს ისეთი სისტემა, რომელიც მიზნად ისახავს თითოეული ადამიანის პიროვნული მახასიათებლების, ინტერესებისა და შესაძლებლობების გამოვლენას, რაც მათ დაეხმარება პროფესიის შესახებ გონივრული და ინფორმირებული არჩევანის გაკეთებაში, სადაც ფსიქოლოგს საკუთარი განსაზღვრული მნიშვნელოვანი როლი ექნება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მერაბიშვილი ნ.; „რატომ უნდა ინტეგრირდეს კარიერის მართვა ზოგადი განათლების სისტემაში“, თბილისი, 2021.
2. საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, „პროფესიული განათლება სკოლაში.“ თბილისი, 2020.
3. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, „დასაქმება და უმუშევრობა“, 2020.
<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevroba>
4. Baruch, Y. 2006. „Career development in organizations and beyond: Balancing traditional and contemporary viewpoints.“ Human Resource Management Review, 125-138.
5. European Training Foundation. 2009. „IN DEMAND: CAREER GUIDANCE IN EU NEIGHBOURING COUNTRIES.“ Luxembourg.
6. European Union. 2020. „Career guidance policy and practice in the pandemic.“ Luxembourg.
7. European Union. 2018. „EU Youth Strategy.“

8. Holland, J.L. 1997. Making Vocational Choices: A Theory of Vocational Personalities and Work Environments. Odessa.
9. Noyes, A. 2005. „Pupil voice: purpose, power and the possibilities for democratic schooling.“ *British Educational Research Journal* (31(4)): 533-540.
10. OECD (Organization for Economic Co-Operation and Development). 2010. „Career Guidance and Public Policy.“ Paris, 76.
11. OECD (Organization for Economic Co-Operation and Development). 2004. „Career Guidance and Public Policy.“ Paris.
12. Save the Children. 2018. „ახალგაზრდებზე ორიენტირებული პროგრამის ბაზრის შეფასება.“ თბილისი.
13. Thomson, P. & Holdsworth, R. 2003. „Theorizing change in the educational „field“: re-readings of „student participation“ projects.“ *International Journal of Leadership in* (6(4)): 371-391.